

פרשת **משפטים**

צורה תעשה לתורה – משפטים

ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם – למה לא "תצוה אתם"?

פרשתנו כשמה, עוסקת בחוקים ובמשפטים בתחום המזיקין, שבין אדם לחברו. זה עתה סיימנו את פרשת יתרו, בה חוונו את הרוממות הרוחנית שבמעמד הר סיני, בלשמוע מפי הגבורה את עיקר העיקרים, "אנכי ה' אלקיך..." והנה פרשתנו פותחת בפסוק "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם". משה מתבקש "להניח" לפני עם ישראל "משפטים", פסיקות בתחומים הרחוקים לכאורה מאלוקות ומרוחניות, כרחוק שמים מארץ. מדובר בתחומים פלייליים, היפך המוסר - "וימכה אביו ואמו..." , ארציים - "וכי יפתח איש בור..." , ואפילו על טהרת הבהמיות - "וכי יגף שור איש את שור רעהו..." . האם לכך אנו ראוים? האם זה הזמן וזה המקום למשפטים כאלה? האם אין מקום לחזק קודם לכן את הצדדים הרוחניים החיוביים?

יש מקום לשאול גם באשר לנוסח הדברים. המילה הפותחת את הפרשה - "ואלה", עם **ל' החיבור** בראשה, כמו מלמדת על המשכה ותוספת לדברים הקודמים. אך אין הדברים מתיישבים, עם מה שאנו מוצאים בפסוק הבא, דיני עבד עברי. והרי פרשתנו אינה נראית כהמשך טבעי לקודמתה? ומסביר רש"י, "תשים לפניהם - כשולחן הערוך ומוכן לאכול לפני האדם". מדוע נזקק רש"י לדימוי זה דווקא? ומהם בעצם "המשפטים" האלה, הדורשים התייחסות מיוחדת, של "תשים לפניהם"? ומדוע נעשה שימוש בלשון זו דוקא, כשאפשר היה להשתמש בניסוח מקובל ושכיח יותר כמו "תצוה אתם", שלכאורה מתאים יותר למטרה זו?

כדי להשיב על שאלות אלה, עלינו לפתוח צוהר לשורשיהן של המילים 'משפט', 'תשים' ו-'לפניהם'. ננסה להבין מהו "משפט עברי"? מהו פישרה של המלה 'משפט', בלשון הקודש? מעניין שהמופע הראשון של מילה זו אינו מתייחס לפעולת המשפט (שיפוט) אלא לשמו של מקום "עין משפט" הוא קדש". נניח כרגע למופע זה, ונעבור למופע השני בו נעשית הפנייה הראשונה של בן אנוש אל מערכת המשפט האלוקית. פנייה זו באה מצידה של שרה אמנו, הכועסת על יחסה המזלזל והמעליב של הגר כלפיה, בטענתה כלפי אברהם, "חמסי עליך. אנכי נתתי שפחתי בחיקך ותרא פי הרתה ואקל בעיניך, ישפט ה' ביני וביניך". היא, מרגישה שכבודה וזכויותיה, כמו נשללו ונלקחו ממנה, והיא מבקשת, שהצדק האלוקי יכריע ביניהם וישיב לה את כבודה האבוד. יוצא איפוא, שמשפט הוא בדרך כלל, עניין שבין שני צדדים, של פסיקה בין שני בעלי דין. אחד מהם לפחות, חושב שמהו השייך לו (כבוד, בריאות, כסף וכיו"ב), נלקח ממנו ע"י השני. השני לעומת זאת, סבור שמה שעשה, אם עשה, בצדק עשה, ואם לקח דבר מה מהשני, הרי מדובר בדבר שהוא זכאי לו. השם 'בעל דין' גם רומז לכך, שבעל הדין חווה תחושה של קיפוח ועוול, שנגרמו לו לכאורה, ע"י הצד שני. גם הנתבע, אף אם אינו תובע, הוא בעצם בעל דין, אפילו אם מבחינתו, מדובר רק באשמת שוא, המועלית כנגדו.

ננסה לזרום עם פירושו של רש"י ולהסתייע בדימויים של המשפטים לשולחן הערוך למאכל. בנוסף למאכלים, מונחים לצידם גם הכלים באמצעותם ניתן לאכול. מלבד כלי הקיבול, קערות צלחות וכוסות, מקובל לשים גם סכ"ם (סכין כף ומזלג). למה רומזים כלים אלה, בתחום המשפט? **הסכין** נועדה לחיתוך ומייצגת את הכרעת הדין, את **הפסיקה**. כמו שהחיתוך מנתק ומפסיק את החיבור הקיים בין חלק אחד למשנהו, **הפסיקה** אף היא, כמו מחלקת את הנכס נשוא התביעה בין שני בעלי הדין, וקובעת את החלק הראוי לאחד, ואת היתרה לבעל דינו. ויש שהחיתוך נעשה בממונו של האחד, כתשלום המועבר לבעל דינו. ומהו תפקידו של **המזלג** במשחק? שיני **המזלג** הנעוצות במאכל מאפשרות אחיזה יציבה במאכל, לצורך חיתוכו והעברתו של החלק הראוי לזוכה, מבלי שיחליק או יפול. לפעמים השימוש במזלג הוא למטרה הפוכה, לקיבועו של חלק במקומו, כדי למנוע **זליגתו** לצד הלא נכון (בריחה, הסגת גבול וכיו"ב), בזמן החיתוך. **והכף הכפופה**, כמו מרמזת על הסמכות הניתנת לבית הדין, **לכוף** את הפסק על בעלי הדין, ובמיוחד **לכוף** את זרועם של "בעלי הזרוע", שאינם נוטים לקבל את ההכרעה, "כופין אותו עד שיאמר רוצה אני".

ומעניין שהמילה 'משפט' משמשת אותנו גם בתחומי המלל והתחביר, בתחום הדיבור ובתחום הכתיבה. כאשר אנו אומרים או מספרים דבר מה, אנו מעוניינים להעביר לידיעתו של השומע מסר או רעיון או תמונת מצב שלמה. להבדיל מראיה בה אנו מסוגלים לקלוט תמונה שלמה כהרף עין, הרי שהשמיעה היא סדרתית, מילה אחר מילה. מעניין ששורשה של המילה 'מילה' הוא **מ.ל.ל.**, שעניינו גם **חיתוך ושבירה**, בדומה לשורש **מ.ה.ל** ("ברית מילה"). עלינו לפרק את השדר למילים, כאשר כל **מילה** חייבת להיות מופרדת מרעותה באמצעות רווח או סימן פיסוק אחר. אך גם בכך לא די. אחת הדרכים **הטפשיות** להעביר מסר, היא לקרוא אותו מילה, מילה, באופן מונוטוני, עם מרווח קבוע בין מילה לרעותה ובאותו הניגון (לכל מילה). מתקבלת שרשרת ארוכה של מילים, היוצרת **ספק** באשר למשמעות הדברים, כי קיימות חלופות שונות לצירופים האפשריים. הפתרון לכך הינו ה'**משפט**', המאפשר **לפשוט** ולהחכים את הדברים (**שפט** הוא היפוכו של **טפש**). המשפט הוא חיתוך של המסר לקבוצות של מילים, כל קבוצה, בעלת אורך סביר, מעבירה מסר/רעיון חלקי. ומכיוון שהסיכון להיווצרותו של **ספק** בהבנה, קיים גם בתוך משפט, ניתן לכך פיתרון באמצעות **הפיסוק**, שמאפשר לנו **לפסוק** בין החלופות השונות, שהיו קיימות בלעדיו (**הפיסוק** מסיר את **הספק**).

ספרי התורה, כתובים ללא ניקוד וללא טעמי המקרא (המשמשים כסימנים לפיסוק נכון וכתווי נגינה), עם רווח קבוע בין מילה למילה (למעט בקטעי שירה ובין פרשיות). אך לא זו הצורה בה יש ללמד אותה לבני ישראל. לכן מורה הקב"ה למשה, דוקא בסמוך למתן תורה, "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם". את התורה שקיבל, עליו ללמד בצורה של **משפטים**, לבנה על גבי לבנה. את התורה יש להקריא בנגינה ובהטעמה. טעמי המקרא משמשים בעיקר, ובו-זמנית, לשתי מטרות: האחת, לשמש כסימני פיסוק והפרדה. חלוקה למשפטים, הקרויים פסוקים, וחלוקה משנית וענפה, הקושרת מילים זו לזו, או מפרידה ביניהן, ברמות שונות של

קישור או הפרדה. המטרה השנייה של הטעמים, היא לשמש מעין תווי-נגינה ולקבוע בכל מילה, את ההברה אותה יש להטעים (מלעיל או מלרע). ה'טעמים' קרויים בשם זה לא רק בשל הטעם הייחודי בניגון, של כל אחד מהם, אלא בשל יכולתם לגלות לנו את פנימיותם של הדברים. מלבד חוש הטעם המתגלה בלשון, יש למילה 'טעם' משמעות נוספת, והיא משמשת גם במשמעות של 'סיבה', המניע הסמוי העומד מאחורי הדברים. ואכן, טעמי המקרא עוזרים לנו לעמוד אחר כוונת הדברים הכתובים במקרא, ולבחור במשמעות הנכונה (מבין החלופות האפשריות).

משה רבינו, עליו הוטל הציווי בפרשתנו, מייצג את הרבנים ואת ה"מלמדים" שבכל הדורות הבאים, שתפקידם להמשיך ולהעביר הלאה את התורה שקיבלו. עליהם לערוך אותה לפני תלמידיהם, כשולחן לפני סועדים, ל**פסק** ולהסיר כל **ספק**, ל**פשט** אותה מכל **סיבוך**, ל**נקד** ולהאיר עיניים, ל**הטעים** ולתת לה את הטעמים הנכונים ואף ל**לנגן** אותה, כך שתתנגן בזיכרונם.

נשוב למשפט הפתיחה "**וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשִׂים לְפָנֶיךָ**". ו'**החיבור**, שבמילה "**וְאֵלֶּה**", אכן קושרת אותנו לתורה שניתנה בפרשה הקודמת, ומבהירה לנו את הדרך הנכונה להוראתה וללימודה. ואולי באה ו'**החיבור** לרמוז לנו גם על הדרך הנכונה **להתחבר** אל התורה ולמסרים שבה. התורה היא בגדר מזון רוחני לעם ישראל, והקב"ה ממשיל אותה ללחם, המאכל הקיומי הבסיסי, בקראו להם "לֶחֶם לְחַמְוֵי בְלֶחְמִי". על הפסוק "וְזֹאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר שָׂם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּיַד יִשְׂרָאֵל" אומר המדרש, שהתורה נמשלה ל**סם** (**שין** שמאלית מתחלפת גם באות **סמך**), "זכה, נעשית לו **סם חיים**". כלומר, שאם האדם לומד תורה ב**זכנות**, מטעמים **זכים** ולא מאינטרסים זרים, כי אז התורה משמשת לו **סם חיים** ומוסיפה לו חיות. תורתנו אחת היא ואינה ניתנת להחלפה, אך לא ניתן לקבלה ולעכלה כמקשה אחת. לשם כך, יש לחלקה ל**מִשְׁפָּטִים**, בלשון רבים, ל**פִּשְׁט** אותה ליחידות קטנות, שקל יותר להבין ולעכל אותם. וכל **משפט** הוא בסיס להבנת ה**משפט** הבא, בנייה מודולארית, של הבנה על גבי הבנה. לכן אולי, נעשה כאן השימוש בצירוף המילים "**תִּשִׂים לְפָנֶיךָ**". התורה לא ניתנה כדי להימצא מן השפה ולחוץ, נפרדת חלילה מהיהודי. דברי התורה נועדו להיבנות **בתוכם**, **לבנות** את **פנימיותם**, ל**לְפָנֶיךָ**, בדומה למזון, שממנו נבנים תאים חדשים, בגופו של האוכל אותו, ובכך הוא הופך להיות חלק ממנו. לכן, כל **משפט** אמור להיות מונח על הבסיס הקודם, להיאכל ולהתעכל ע"י תאים שנבנו כבר באמצעות ה**מִשְׁפָּטִים** הקודמים, כלבנה המונחת על גבי קודמתה, שהפכה להיות חלק בלתי נפרד מהקיר.

אך עדיין נשארה השאלה באשר לתחומים ה"ירודים" לכאורה, אליהם מתייחסים המשפטים שבפרשתנו? מה להם ולפנימיות או לרוחניות? את התורה העמוקה מיני יום, המתוארת כ"מים שאין להם סוף", אמנם קיבלנו מן השמיים, אך חשוב גם לזכור שהתורה ניתנה דווקא לנו, לבני אנוש, לבשר ודם בעלי יצרים וחולשות, ולא למלאכים. כל כולה של התורה רחניות ואלוקות, אך היא באה לידי ביטוי על כל צעד ושעל בחייו של היהודי, אפילו בתחומים הגשמיים והבהמיים ביותר, שעליהם אפשר לחשוב. בכל זמן, בכל מצב ובכל מקום, ניתנת לנו הבחירה בין התנהגות/פעולה כזו או אחרת. כאשר אדם מצוי בחדר השירותים למשל, שם הרי אין מקום ללמוד תורה או לעסוק ברוחניות, אך עדיין, גם שם יש מקום להנהגות נכונות יותר, כפי שה"שולחן ערוך" מתייחס אליהן, בהלכות "הנהגת בית הכסא". יש קשר הדוק וסמוי בין גופו של היהודי ובין נשמתו - חלק אלוהי השוכן בו. ואין לך פעולה שהאדם עושה, גשמית ככל שתהיה, שאינה משפיעה על הנשמה. כל יכולתה של הנשמה לעלות מדרגה, באה לה רק מכוח העשייה בגשמי, בעולם הזה החומרי. כל לימוד המשפטים, הנראה לנו לפעמים לא מציאותי ולא רלבנטי לגבינו, פועל את פעולתו על נפשנו ועל פנימיותנו, אף שלא במודע, ומיישר אצלנו את ההדורים. חתן הנושא את אהובתו, מחויב לכתוב לה כתובה, אף שהדבר האחרון שיתקבל על דעתו, הוא האפשרות שהם יגיעו בעתיד לידי גירושין. ההתייחסות לאפשרות כזו מלכתחילה, וכתובת הכתובה, היא מהתורמים החשובים לגילויי זהירות ולשמירת הבניין המשותף. כך גם לימוד הסוגיות השונות בתחום הנזיקין, במצוות "לא תעשה" שבין אדם לחברו, שומר על הלומד ובין השאר, תורם לכך שכל עיסוקו בסוגיות אלה יהיה רק מצד הלימוד, כדברי תורה, ולא יבוא אצלו לידי ביטוי מעשי כבעל דין. לכך אולי רומז הכתוב "**תִּשִׂים לְפָנֶיךָ**", למד אותם לפני שיבואו למצב של היכרות מעשית עם הסוגיות, כבעלי דין.

נשוב למופע הראשון בתורה של המילה '**מִשְׁפָּט**', "**וַיִּשְׁבוּ וַיָּבֹאוּ אֶל עֵין מִשְׁפָּט** היא **קִדְשׁ**". שם המקום "**עֵין מִשְׁפָּט**", מופיע רק פעם אחת בתנ"ך, בספר בראשית, ואילו השם "**קִדְשׁ**" מופיע כשם עצמאי שני פרקים אחר כך, ובסה"כ 14 פעמים בתנ"ך. ויש מקום לשאול מדוע הזכר השם "**עֵין מִשְׁפָּט**", אם אינו מוזכר עוד אחר כך? שהרי כל עניינו הפשטני של שם בעבור מקום, הוא לצורך זיהוי והתייחסות אחידה? לפי פנימיות, לכל שם משמעות ומסר פנימי, ואולי ניתן לומר, שהתורה באה לרמוז לנו בכך רמז חשוב. **מִשְׁפָּט** על פי התורה, הרי הוא בגדר קודש. קורה שנעשה **מִשְׁפָּט**, אך הדברים נראים כהיפוכו של הצדק חלילה, והדברים עלולים להגיע לחילול ה' או להבנה שגויה של ההלכה. בשם '**עֵין מִשְׁפָּט**', כמו בא הכתוב לרמוז לנו שהצורה בה נראה ה**מִשְׁפָּט** האלוקי, מראית העין המשתמעת ממנו, "היא **קִדְשׁ**", אף היא בגדר **קודש**. חשוב, לא רק שהצדק האלוקי יעשה, אלא שהוא אף יראה. וכפי שמסביר רש"י בפרשתנו, שאמר הקב"ה למשה שיטריח את עצמו וילמד את בני ישראל **מִשְׁפָּט**, "להבינם את טעמי הדבר ופירושו".

דבר חסידות

אחד מחסידי אדמו"ר הריי"צ למד את מלאכת השחיטה, אך סירב להיות שוחט בפועל, למרות שתושבי המקום ראו בו את האדם המתאים ביותר לשמש כשוחט העיירה. כאשר הרבי שאל אותו מדוע הוא ממאן להיעתר לבקשת הקהל, השיב החסיד: אני חושש לקבל על עצמי אחריות כה גדולה ולהאכיל חלילה (במקרה של טעות) את הציבור בטריפות. ענה לו הרבי:

(מעובד, מפי השמועה)

את מי רצית שאבקש להיות שוחט? את מי שאינו חושש מכך ... !?

שבת שלום ומבורך

ח / ח / מ / נ

אם ברצונך לקבל את הגיליון ישירות למייל או במסרון, אנא פנה אל hhananv@gmail.com או לטלפון 052-569-9691.